

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ «МАРКСОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДИНИ»

Актуальність теми полягає у тому, що в історії філософії людина традиційно розумілася в єдності таких його основних модусів, як тіло, душа і дух. При цьому тіло виступає одночасно як елемент природи, відповідно до інтерпретації якої можна говорити про його основні образи в історії філософії і науки (мікрокосм, механізм і організм), і як власне людське тіло, визначаючи не лише через його біологічні особливості (неспеціалізованість, «гомінідна триада» і так далі), але і через особливий спектр таких виключно людських почуттів і станів, як сором, сміх, плач і тому подібне. Душа також може розумітися у двох основних ракурсах: по-перше, як життєвий центр тіла, «дихання», що є тією силою, яка, будучи сама безсмертною, обкреслює термін тілесного існування (її основні екзистенціали тут - це життя, смерть, любов); по-друге, як екзистенціальний початок, що індивідуалізує людину в суспільстві та описується у філософії через проблеми свободи волі, свободи, творчості, гри.

Мета дослідження: зрозуміти поняття «людина».

Об'єкт дослідження: людина.

Провести дослідження: поняття «людина» у різні часові періоди; поняття «марксової людини».

Ідея особи, так само як і проблема людини, оформляється у філософії і культурі далеко не відразу. Для філософії Античності та Давнього Сходу людина - це у першу чергу фрагмент природи, суть якого обумовлена безособистісним світовим духом або розумом (атманом, логосом, ідеєю і тому подібне), а її життєвий шлях визначений законами долі. Відродження характерне обґрунтуванням самодостатньої цінності людини і її земного життя, що визначило філософію та ідеологію гуманізму. Людина тут актуалізована без надмірної для Середньовіччя співвіднесеності з божеством, по суті справи вона сама уподібнена Богові у своїх творчих можливостях. «Людина, - писав Еразм Роттердамський, - це якась дивна тварина, що складається з двох різних частин: з душі - як би якогось божества і тіла - на зразок безсловесної худоби... тіло, оскільки воно видиме, насолоджується речами видимими; оскільки воно смертне, то йде в слід скороминущому... Душа, навпаки - щосили прагне вгору і бореться зі земним своїм тягарем, зневажає те, що є видимим, оскільки знає, що воно тлінне; вона шукає того, що є істинним і вічним».[2]

У філософії і культурі Нового часу, відповідно до декартівської ідеї, відбувається акцентування самосвідомості і пов'язаних з нею процесів індивідуалізації особи. Водночас людина втрачає ренесансний універсалізм та гармонійність, різноманіття його здібностей редукується до розуму, тоді як тіло механізується та підкоряється загальним природним законам. Пізнання закону необхідності обкреслює межі людської свободи, проте, незважаючи на особливі повноваження розуму, людина цього часу задана переважно як пасивний початок, являючись, по суті справи, залежною від зовнішніх обставин у тому, що визначає його поведінку в природному і соціальному механізмі. Епоха Просвітництва, як відомо, стала важливим етапом у розвитку європейської історії. Вона протистоїть нинішній філософії як своєрідна духовна формація, що має власні світоглядні переконання. Місіонерство просвітників базувалося на визнанні того, що історія людства, незважаючи на усі випадковості, має внутрішню лінію розвитку, а саме: загальний прогрес розуму і рух до все більшої досконалості. Епоха Просвітництва породила культ «автономної людини», здатної тверезо і глибоко оцінювати явища, ідеї, моральні вчинки і їх наслідки. Рационалізм і критичизм оголошувалися універсальною характеристикою людини. Пафос розуму, знання і заснованого на них прогресу виразився у філософії Просвітництва якнайповніше. Позачасова, історично зрозуміла, завжди тотожна собі «розумність» у протипагу «помилкам», «пристрастям», «таїнствам» розглядалася просвітниками як універсальний засіб вдосконалення суспільства. Прогрес розуміється ними як результат поширення істинних ідей, які поступово усувають загадки і чудеса світу, просочуючи його світлом розумності [2, с. 56-77].

Центральним поняттям марксистської філософії є людина - її природа та її діяльність. Природу людини Маркс розглядав як деяку величину, а не чистий лист паперу; це жива людська істота, що проявляється в різних історичних формах свого існування. Історія є історією людини, її самовираженням в процесі праці й виробництва. Діяльність же людини - це творчий процес, коли індивід вступає активним виробником, а не пасивним споживачем. Для розуміння Марксової концепції діяльності важливо зрозуміти його уявлення про взаємовідносини суб'єкта і об'єкта, які знаходяться у нерозривному зв'язку. Кожна річ (об'єкт) може слугувати посиленню власних здібностей суб'єкта. «...Не лише п'ять зовнішніх почуттів, але й так звані духовні почуття (воля, любов) виникають лише завдяки наявності відповідного предмету, завдяки олюдненій природі».

Тому потреба чи насолода втрачають свою еґотичну природу, коли користь перетворюється в людську користь. Мається на увазі, що людина, вступаючи у людські відносини з предметним світом, отожднює себе з ним (суб'єкт і об'єкт неподільні), тому для неї немає проблеми втрати чогось оскільки все, що належить іншим, належить і мені (повернення людини до самої себе як до суспільної істоти), що тотожне, за Марксом, поверненню людської сутності людині і для людини. Таке дієве ставлення до предметного світу Маркс називає «творчим життям».

Незалежність і свобода, за Марксом, ґрунтується на акті самореалізації, що тотожне праці. Остання розглядається як прояв індивідуальності, власних фізичних та психічних сил. Саме тому праця виказує претензії не стільки за несправедливий розподіл багатств, скільки за те, що він перетворює працю у примусову, відчужену, безмістовну роботу, а тим самим людину - у немічного каліку, що позбавлений власної індивідуальності. Через це мета розвитку особистості - це формування досконалого універсального індивіда, вільного від спеціалізації. Система радянської освіти була цілком побудована на цій zasadі і ґрунтувалася на такому баченні людини та праці як прояву її індивідуальності. Але в погоні за «світлим майбутнім» праця перестала бути проявом індивідуальності, оскільки перетворилася з цілі на засіб [3, с. 519].

Для з'ясування причин цього явища варто розглянути одне з центральних понять марксистської концепції відчуження. Відчуження, за Марксом, означає, що людина в процесі освоєння світу не впізнає саму себе як першоджерело, як творця, а світ здається їй чужим. В атеїстичному словнику поняття «відчуження» тотожне слову «грих»: відмова людини від самої себе, від Бога в самій собі [3, с. 518].

Наступною фундаментальною категорією Марксової концепції є соціалізм. Із вищевикладеного стає зрозумілим, що його метою є людина. Суттєві елементи соціалізму проявляються в тому, що людина бере участь у виробництві, об'єднаному й позбавленому конкуренції; що продукція знаходиться в неї під контролем і не перетворюється на сліпого ідола, що підкорює її собі. Такий погляд категорично виключає можливість вважати соціалізм таке суспільство, в якому людина є об'єктом маніпулювання з боку бюрократії, навіть якщо ця бюрократія керує всією державною економікою. Це означає, що кожна окрема людина бере активну участь у плануванні й виконанні планів; це означає втілення у життя економічної й політичної демократії [3, с. 522].

Очікується, що в такому не відчуженому й сповненому вільних людей суспільстві індивід буде позбавлений викривлених форм праці, виробництва й споживання; що він стане справжнім творцем власного життя й зможе зробити своїм головним заняттям життя, а не виробництво засобів життя. Проте тут виникає питання: адже головне життєве заняття - це творча діяльність індивіда, активна позиція по відношенню до оточуючого світу, основним інструментом прояву якого є вільна невідчужена праця. А наслідком останньої є безмірне отримання матеріальних благ. Виходить, що Маркс лише розставив акценти, де перше місце займає мотивація людського життя (саморозвиток), а друге, що є лише наслідком (приємним бонусом праці Бога в людині), отримання засобів життя [3, с. 522].

Висновок: Отже аналізуючи філософську концепцію К. Маркса, при подальших наукових розробках варто звернути увагу на можливу альтернативу суспільного розвитку, аби чистий мотив «щастя індивіда» в процесі життя зберіг свою чистоту.

Список використаних джерел

1. Бем-Баверк О. Критика теорії Маркса. М., 2002. - 283 с. Мареев С.Н.,
2. Гончарук Тетяна, Джугла Надія, Мокряк Леонід, Шумка Михайлина. Філософія: Павчальний посібник. - Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. - 360 с. - С. 26-77, 149-151.
3. Мареева Е.В. Історія філософії (общий курс): Учебное пособие. - М.: Академический Проект, 2003. - 880 с. - («Gauudeamus»).
4. О. В. Шубін. Марксизм як ідеологічна течія // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол. : В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. - К. : Наук. думка, 2009. - Т. 6 : Ла - Мі. - С. 526-784 с.